

СОЦІАЛЬНО-НОРМАТИВНИЙ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ ФЕНОМЕНУ ВЛАДИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У тезах досліджено сутність влади як соціального явища та її відмінність від управління й авторитету. Обґрунтовано роль соціальних норм і ціннісних орієнтирів як необхідних умов ефективного функціонування владних відносин.

Ключові слова: влада, соціальні норми, цінності, легітимність, авторитет, гоміоцентричний підхід.

Abstract

The thesis examines the essence of power as a social phenomenon and its distinction from management and authority. The role of social norms and value orientations as necessary conditions for the effective functioning of power relations is substantiated.

Keywords: power, social norms, values, legitimacy, authority, homiocentric approach.

Вступ

Проблема визначення сутності влади залишається однією з найбільш дискусійних у сучасній науці, незважаючи на те, що спроби її дефініції пронизують всю історію соціальної думки. Особливої актуальності ця тема набуває в періоди радикальних соціально-політичних та культурних трансформацій, коли суспільство стикається з необхідністю переосмислення усталених уявлень і стереотипів.

Основна частина

Влада є фундаментальним соціальним явищем, яке виходить за межі суто політичних інституцій і являє собою складну систему вольових відносин, що ґрунтуються не лише на примусі, а й на узгодженості інтересів та дотриманні соціальних норм. Політична форма влади виступає лише історичним різновидом соціальної влади, легітимність та ефективність якої безпосередньо залежать від підтримки громадської думки та відповідності культурним традиціям спільноти. Для забезпечення стабільного демократичного розвитку та запобігання узурпації свободи необхідним є пріоритет народного суверенітету над державними механізмами, а також трансформація силового впливу в авторитет, що спирається на компетентність та моральні цінності [1].

Багатогранність влади зумовила розмаїття підходів до її трактування. Телеологічний підхід розглядає владу як здатність досягати мети, тоді як реляціоністський акцентує на міжособистісних відносинах, обміні ресурсами та подоланні опору. Системна концепція визначає владу як інструмент розподілу цінностей та стабілізації політичної системи. Поведінкові та психоаналітичні теорії пояснюють феномен через людську природу – від свідомого прагнення благ до підсвідомих комплексів. Водночас нормативно-формалістичний погляд легітимізує владу через право, а елітарні теорії обґрунтовують правління меншості як природну необхідність для функціонування соціуму [2].

Дослідження влади як складного суспільного явища вимагає комплексного підходу, оскільки вона функціонує на перетині філософії, соціології та політології і являє собою вольові відносини між людьми. Ключовим фактором ефективності влади є її узгодженість із соціальними нормами та культурними традиціями, ігнорування яких призводить до спротиву та неефективності політичних стратегій. Важливим є також аксіологічний вимір, у рамках якого влада може сприйматися суб'єктом як самоціль, антицінність або інструментальний засіб досягнення інших благ. Відтак, оптимальний розвиток системи влади неможливий без поєднання прагматичних та етичних аспектів, адже розгляд цього феномену поза мораллю знімає соціальну відповідальність із його суб'єктів [3].

Важливим етапом у розвитку теорії влади став перехід до гоміоцентричного підходу, який зміщує фокус дослідницької уваги з абстрактних інституцій на реальні міжособистісні відносини. У цьому контексті політична наука розглядається як емпіричне дослідження процесу формування та розподілу влади, де сама влада є не статичною сутністю, а динамічним процесом, що розгортається у часі. Розуміння природи владних відносин вимагає аналізу конкретних поведінкових актів, які формуються під впливом складної взаємодії факторів зовнішнього середовища та внутрішніх схильностей (предиспозицій) суб'єкта. Такий погляд дозволяє вийти за межі вузького розуміння «політики сили» і трактувати владу як інструмент соціальної інтеграції, спрямований на забезпечення людської гідності та реалізацію суспільних цінностей [4].

Політика за своєю суттю є наукою про владу: хто нею володіє, на якій основі та як вона розподілена в суспільстві (рівномірно чи в руках еліти). У науковому середовищі немає єдиного визначення влади – вона може розглядатися і як інструмент досягнення спільних цілей, і як форма гноблення.

Важливо розрізняти саме поняття влади (здатності примушувати) та авторитету (визнаного права керувати). Влада перетворюється на авторитет завдяки легітимності – сприйняттю суспільством правління як справедливого та виправданого. Саме легітимність забезпечує добровільну згоду громадян підкорятися і є основою стабільності будь-якого уряду [5].

Висновки

Влада є складним і багатовимірним явищем, яке не зводиться лише до примусу, а охоплює широкое коло вольових відносин, пояснюваних через телеологічні, системні, поведінкові та нормативні концепції. Сучасна наука надає пріоритет гоміоцентричному підходу, розглядаючи владу як динамічний процес міжособистісної взаємодії, що має відповідати культурним традиціям та етичним нормам задля соціальної інтеграції. Ключовим фактором стабільності політичної системи виступає легітимність, яка трансформує силу в авторитет завдяки підтримці громадської думки та визнанню суспільством права на управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А. В. Еволюція концептуальних уявлень про владу в історико-соціологічному процесі [Текст] : автореф. дис. ... кандидата соціологічних наук : 22.00.01 / Анатолій Володимирович Слободянюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 12 с. - Бібліогр. : с. 9-10 (8 назв). URL:
<https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9151/%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20.pdf?sequence=1> (дата звернення: 08.12.2025).
2. Балан Г. О. Аналіз концепцій влади. [Електронний ресурс] / Г. О. Балан, А. В. Слободянюк // Матеріали І науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 10-12 березня 2021 р. – Електрон. текст. дані. – 2021. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2021/paper/view/12710> (дата звернення: 08.12.2025).
3. Слободянюк А. В. Соціальні норми та цінності як невід'ємні характеристики категорії влади [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". - Вип. 9. - Київ, 2000. - С. 5-7. URL:
<https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8937/Слободянюк.PDF?sequence=4&isAllowed=y> (дата звернення: 08.12.2025).
4. POWER AND SOCIETY URL:
https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781136233418_A23815996/preview-9781136233418_A23815996.pdf (дата звернення: 08.12.2025).
5. Andrew Heywood Political Theory An Introduction 4th edition URL:
<https://hostnezt.com/cssfiles/politicalscience/Political%20Theory%20An%20Introduction%204th%20Edition%20By%20Andrew%20Heywood.pdf> (дата звернення: 08.12.2025).

Слободянюк Анатолій Володимирович – к. соц. н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: slobodyanyuk@vntu.edu.ua

Гончарук Ярослав Олександрович – студент групи 1KITS-23б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: gonkaruk1kits23b@gmail.com

Slobodyanyuk Anatoly V. – PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, , e-mail: slobodyanyuk@vntu.edu.ua

Honcharuk Yaroslav O. – student of group 1KITS-23b, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: gonkaruk1kits23b@gmail.com.